

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 22 september 2021

Mål nr

Ö 597-21

PARTER

Klagande

JE

Ombud: Advokat MB

Motpart

Justitiekanslern

Box 2308

103 17 Stockholm

SAKEN

Förordnande av målsägandebiträde

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2021-01-26 i mål B 13502-20

Dok.Id 211370

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstodomstolen.se	

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen upphäver hovrättens beslut och förordnar advokaten MB som målsägandebiträde för JE i hovrätten.

MB ska få ersättning av allmänna medel för biträdet åt JE i Högsta domstolen med 1 781 kr. Av beloppet avser 1 425 kr arbete och 356 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

JE har yrkat att advokaten MB ska förordnas som målsägandebiträde för honom i hovrätten.

Justitiekanslern har motsatt sig att hovrättens beslut ändras.

SKÄL

Bakgrund

1. JE är målsägande i ett mål om misshandel. Vid tingsrätten hade han ett målsägandebiträde. Enligt hovrätten har det inte framkommit tillräckliga skäl för att förordna målsägandebiträde åt honom i hovrätten. Frågan nu är om ett målsägandebiträde ska förordnas där.
2. I brottmålet har tingsrätten dömt en grundskolelärare för att ha misshandlat JE, som då gick i årskurs åtta. Enligt tingsrättens dom ska läraren, efter ordväxling om betygsättningen, ha skullat JE, lagt ner och hållit fast honom i kragen och tryckt sina händer mot hans hals.
3. Vid bedömningen av straffvärdet har tingsrätten som en förmildrande omständighet beaktat att gärningen, utan att vara fri från ansvar, varit av nödvärnskaraktär och att läraren agerat efter viss provokation från JEs sida. Med hänvisning till att det rört sig om en misshandel från en lärare mot en elev i skolans lokaler har tingsrätten funnit att det föreligger en presumtion för

fängelse. Sedan tingsrätten beaktat bl.a. att läraren omedelbart fått lämna sin tjänst vid skolan, liksom att han fått utstå mycket hat och hot på sociala medier, har påföljden dock bestämts till villkorlig dom som inte har förenats med vare sig samhällstjänst eller böter. JE har tillerkänts visst skadestånd.

4. Läraren har överklagat tingsrättens dom och yrkat att hovrätten ska ogilla åtalet och avslå JEs skadeståndsyrkande. Åklagaren, som inte överklagat, har motsatt sig ändring av domen. JE, som biträtt åtalet, har överklagat och yrkat straffskärpning och fullt bifall till sin skadeståndstalan.

Målsägandebitråde i högre rätt

5. Enligt 1 § 2 lagen (1988:609) om målsägandebitråde ska ett målsägandebitråde förordnas i ett mål om misshandel om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av ett sådant biträde.

6. En typisk situation, där målsäganden har ett utsatt läge och kan antas vara i behov av ett målsägandebitråde, är när målsäganden och den tilltalade har eller har haft en nära relation till varandra. Även andra omständigheter av personlig art kan ha betydelse. Som exempel nämns i förarbetena den beroendeställning som kan finnas mellan lärare och elev (se prop. 1989/90:158 s. 11).

7. När åklagaren eller den tilltalade har överklagat domen i ansvarsdelen, ska enligt 1 a § andra stycket ett målsägandebitråde förordnas i högre rätt under de förutsättningar som anges i 1 §. Vid bedömningen av frågan om målsäganden har behov av ett målsägandebitråde i högre rätt ska det även beaktas om målsäganden ska höras, vad som ska prövas i fråga om enskilt anspråk och om det finns något annat särskilt skäl. Prövningen ska ske utifrån omständigheterna i det enskilda fallet och de behov som målsäganden har i överrättsprocessen (jfr ”Målsägandebiträdet i hovrätten II” NJA 2020 s. 141

p. 15). Regleringen är motiverad av de särskilda förutsättningar som gäller för processen i högre rätt.

När målsäganden har ett påföljdsyrkande

8. I förarbetena sägs att ett sådant särskilt skäl för målsägandebiträde i högre rätt kan vara att målsäganden biträder åtalet och därför har behov av ett målsägandebiträde (se prop. 2017/18:86 s. 47 f.). Enligt förarbetena bör det i princip krävas att detta har kommit till ett konkret uttryck, t.ex. genom att målsäganden framställer ett eget påföljdsyrkande.

9. Det förhållandet att målsäganden själv har ett påföljdsyrkande i högre rätt, utan att åklagaren överklagat, talar för att det behövs ett målsägandebiträde där. Det kan då krävas ett juridiskt stöd på målsägandesidan för att påföljdsfrågan ska kunna behandlas tillfredsställande. Till det kommer att målsäganden på något sätt måste vara närvarande vid en eventuell huvudförhandling i den högre rätten för att överklagandet inte ska förfalla.

10. I regleringen får anses ligga att ett eget påföljdsyrkande från målsäganden normalt ska väga förhållandevis tungt vid bedömningen av om det finns behov av ett målsägandebiträde. Men samtidigt kan ett påföljdsyrkande från målsäganden inte automatiskt föranleda att ett biträde förordnas. Lagstiftningen utgår från att det alltid ska göras en helhetsbedömning av behovet utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

11. Också i denna situation är det alltså – som följer av den grundläggande bestämmelsen i 1 § – avgörande om målsäganden vid en helhetsbedömning kan antas ha behov av ett målsägandebiträde med hänsyn till sin relation till den misstänkte eller omständigheterna i övrigt, och då med beaktande av de särskilda förutsättningar som gäller för processen i den högre rätten. Vid brott av det nu aktuella slaget är gärningens allvar, omständigheterna kring gärningen och målsägandens ålder av betydelse för bedömningen.

Bedömningen i detta fall

12. I tingsrätten har gärningens straffvärde och valet av påföljd motiverats av flera omständigheter. Det är i hovrätten endast JE som framställer ett yrkande om straffskärpning och argumenterar i den frågan. Ett målsägandebiträde skulle bidra till att påföljdsyrkandet kan behandlas på ett tillfredsställande sätt i hovrätten.

13. Vid den helhetsbedömning som ska göras, där hänsyn tas också till omständigheterna kring den åtalade gärningen och JEs ålder och relation till den tilltalade, kan han antas ha behov av målsägandebiträde även i hovrätten.

14. JEs begäran om att advokaten MB ska förordnas som målsägandebiträde för honom i hovrätten ska därmed bifallas.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Johnny Herre, Svante O. Johansson, Dag Mattsson (referent) och Johan Danelius
Föredragande har varit justitiesekreteraren Maria Schöllin